

# مسکوکات افغانستان

در  
عصر اسلام

احمد علی «کهراد»

Prof. Dr. R. Nevin  
Library  
Kabul  
No. K-1001  
65

# مسکوکات افغانستان

در

« عصر اسلام »



نگارش: ښاغلی احمدعلی « کهزاد »  
مدیر موزه کابل و شعبه تاریخ

در سالنامه ۱۳۱۶ بار اول موضوع مسکوکات افغانستان را سر دست گرفته و تا جائیکه معلومات و مطالعه بمن کمک میکرد شرحی مبنی بر تاریخچه ظهور مسکوکات و رول آن در زندگانی عمومی بشر و روشن کردن تاریکی های تاریخ و اهمیت خاک افغانستان از نقطه نظر کثرت مسکوکات متنوعه نگاشته و بعد از مقدمه طولانی که تمام نظریات فوق را در بر میگرفت تاریخچه مختصر خانواده های سلطنتی و در ذیل آن خصوصیات مسکوکات هر یک از اعضای خانواده ها شرح داده شده و در اخیر هم شاخه ای که دست میرسید و مطبوعه موافقت میتوانست ابواب تصاویر مسکوکات داده شد.

اگرچه حین نگارش مقاله مذکور در نظر داشتیم که تحت عنوان (مسکوکات افغانستان) از قدیم ترین زمانه ها تا امروز همه را مطالعه کرده و موضوع را یکباره تا اخیر بر ساینم ولی بعضی مشکلاتی که من حیث ماخذ پیدا شد از یک طرف، کافی نبودن صفحات سالنامه از طرف دیگر مجبورم نمودم که مطالعات خود را به دو حصه نموده قسمت (پیش از اسلام) افتاد و در سال های ۱۷- و ۱۸ موضوعات مهم و مفصل تر دیگر در سالنامه های کابل نشر شد. چون شعبه صحافت پشتو توله که موظف به نشر سالنامه ها نیز میباشد خواهش تکمیل موضوع مسکوکات افغانستان و نشر آن را در سالنامه امسال نموده اند به یارده یادداشت های سه سال قبل مراجعه کرده درصدد برآمدم که حتی الامکان موضوع مطالعات مسکوکات دوره اسلامی را برای تکمیل قسمت گذشته برای سالنامه امسال حاضر کنم ولی چون صفحاتی که برای من معین شده نسبت به سال های گذشته محدود تر است باز موضوع کامل نشده و از ذکر مسکوکات خوارزمشاهی ها - غوری ها - شیانی ها - ششبنویه های بامیان، بعضی مثل های هند،

ملاله های افغانی که در هند سلطنت نموده اند مثل خلجی ها - لودی ها، سوری ها و غیره  
عمداً صرف نظر شد.



## سامانی ها

نصر بن احمد : سه مسكوك نقره‌ئی او كه بدست آمده و درموزه پنجاب حفظ است واجد  
شرح ذیل میباشد.

راست :

« لاله الا الله وحده لا شريك له » - ( نوشته حاشیه خوانده نمیشود . از كناره یول  
كمی شكسته است )

چپ :

لله محمد رسول الله المقتدر با الله نصر بن احمد . ( نوشته حاشیه قسمتاً خوانده نمیشود ) .

منصور بن نوح :

درو : در دایره داخلی سكه « لاله الا الله وحده لا شريك له . در دایره حاشیه داخلی :  
بسم الله ضرب هذا الدرهم بسمقرند سنه ثلث و خمسين و ثلث مائه ( ۳۵۳ ) » نوشته شده  
دایره خارجی خوانده نمیشود .

در پشت : در داخل دایره « لله محمد رسول الله المطيع لله منصور بن ( نوح )  
نوشته شده - حاشیه كاملاً غیر قابل خواندن است .

نصر بن احمد : مسكوك مسی یا برنجی - ۲ دانه .

در بکطرف طور تزئین نقش شده : « لاله الا الله وحده لا شريك له - بسم الله ضرب هذا الفلاس  
به بخارا سنه خمس و ثلث مائه . ( ۳۰۵ )

در طرف دیگر : لله محمد رسول الله نصر - مما امر به الامير نصر بن احمد اعزه الله .

نوح ابن نصر :

در بکطرف : « لاله الا الله وحده لا شريك له بسم الله ضرب هذا النلس . . .

در طرف دیگر : در داخل دایره نقطه دار : « عبد الملك مما امر به الامير السيد نوح

بن منصور اعزه الله . \*



منصور بن نوح : مسكوك مسی ۸ قطعه بدست آمده .

در یکطرف بطور ترتیب کلمات ذیل نقش است : لا اله الا الله وحده لا شريك له . بسم الله  
ضرب هذا الفلاس به بخاراسنه ثلث مائه (۳۵۳) ازین مسكوكات یکی در فرغانه (در ۳۵۸)  
ضرب وبقیه در بخارا ضرب شده ودر نوشتجات خود با مسكوك مذکور کمی تفاوت دارد .

نوح بن منصور :

در یکطرف بطور ترتیب در داخل دایره نقطه داره نوشته شده : « لا اله الا الله وحده  
لا شريك له » در حاشیه بسم الله ضرب هذا الفلاس به بخاراسنه اربع وسبعین وثلث مائه (۳۷۴)  
در طرف دیگر : در داخل دایره نقطه دار « الله محمد رسول الله . نوح بن منصور »  
در حاشیه : « مما امر به الامير السيد الملك المنصور ایده الله . »  
دو مسكوك دیگر نیز ازین نوع در موزه پنجاب است که کمی ازان اختلاف دارد .

غن نوینها

مسكوك نقره

سبکتگین :

در یکطرف : در داخل دایره : « لا اله الا الله وحده لا شريك له الطابع الله - ۹ » (حاشیه  
خوانده نمیشود) .

در طرف دیگر : « الله محمد رسول الله نوح بن منصور سبکتگین ۹ » حاشیه آن خوانده نمیشود .  
ده عدد مسكوك دیگر که مشاهده شده بعضاً عبارات و نقوش از مسكوك فوق اختلاف دارد .

محمود :

(۱) : مسكوكات نقره‌ئی : ۴۰ عدد مسكوك نقره‌ئی که مشاهده شده با بعضی اختلافات

در کلمات و نقوش قرار ذیل است :

طرف راست : بر عایت ترتیب کلمات در روی سکه « ك لا اله الا الله وحده لا شريك له

یعنی - بسم الله ضرب هذا الدرهم بسجستان سنه سبع وتسعين وثلثمائه (۳۹۷) . »

طرف دیگر : بر عایت ترتیب کلمات روی سکه : « الله محمد رسول الله القادر بالله یعنی الدوله

وامین المله ابوالقاسم محمد رسول الله ارسله بالهدی » .

در مسكوك ديگر : طرف راست « لا اله الا الله وحده لا شريك له - الطابع الله . » و به جانب ديگر برعايت ترتيب خطوط سكه عبارت : « لله محمد رسول الله منصور بن نوح سيف الدوله محمود » خوانده ميشود .

در مسكوكات ديگر باختلاف ترتيب حروف ذكر القاب محمود «يمين الدوله» «سيف الدوله» «امين المله» باضافه شروح مذکور بنظر ميرسد .

(۲) مسكوكات مسی : سه قطعه از سلطان محمود ملاحظه شده دريكي از اين مسكوكات كه بخوبي خوانده ميشود در طرف راست در داخل سكه كلمه «محمود امين المله» نوشته شده و در چهار طرف سكه كلمات «القادر بالله ولا اله الا الله وحده لا شريك له» نوشته شده .

در طرف ديگر : در داخل دائره نقطه دار اين جمله : «محمد رسول الله يمين الدوله ابو القاسم» بنظر ميرسد .

### نصر برادر محمود :

در مسكوكات نقره : در طرف راست در داخل دائره نقطه دار به ترتيب و زعايت خطوط سكه اين عبارت : « يميني لا اله الا الله وحده لا شريك له نصر » و در حاشيه نقطه لفظ سجستان خوانده ميشود . در طرف چپ : برعايت ترتيب خطوط سكه كلمات : « لله محمد رسول الله القادر بالله يمين الدوله و امين المله ابو القاسم » خوانده شده ولى حاشيه خوانده نميشود

### محمود و طاهر :

در روى سكه كه به سال ۳۸۱ هجرى در سجستان ضرب شده چنين خوانده ميشود .  
 « لا اله الا الله وحده طاهر بن ولي الدوله ابن احمد »  
 « بسم الله ضرب هذا الدرهم بسجستان سنه احدى وثمانين وثلث مائه »  
 در پشت : « لله محمد رسول الله القادر بالله يمين الدوله محمود محمد رسول الله ارسله بالهدى »  
 ولى الدوله : ( پدر طاهر )

روى سكه : لا اله الا الله وحده ولى الدوله (حاشيه مثل مسكوك فوق بوده ولى سه آن تسعين وثلثمائه ۳۹۰ معلوم ميشود ممكن است سبعين ۷۰ باشد )

پشت سكه : لله محمد رسول الله القادر بالله القادر » خوانده ميشود حاشيه مثل بالاست .

### مسعود :

سيزده عدد مسكوك نقره تي او مشاهده شده كه حواشى اكثر خوانده نميشود و عموماً جمله « لا اله الا الله وحده لا شريك له » در رو و جل به : « لله محمد رسول الله عليه السلم مسعود »

در طرف دیگر خوانده میشود. در بعضی دیگر: «محمد رسول الله القايم بامر الله ناصر دين الله مسعود» خوانده میشود. و در یکی دیگر «محمد رسول الله كيقاد خليفه الله مسعود» دیده میشود.

### مودود:

هفت مسكوك نقره تي و دو مسكوك مسی او مشا هده شده كه در همه اسم ماه نیز قيد شده  
روی سكه: بطور کلی چنین خوانده میشود: «محرم عدل لاله الا الله وحده لا شريك

له القايم بامر الله

پشت سكه: «ابوالفتح محمد رسول الله شهاب الدوله وفخرالامه مودود»

پول های مسی: نیز مثل مسكوكات فوق است.

شش دانه پول: مخلوط فلزی هم از مودود دیده شده كه مثل مسكوك نقره تي میباشد اما در یکی

از آن محل ضرب نیز ذكر شده باین معنی: «ابوالفتح شهاب الدوله وقطب المله مودود- ضرب  
هذالدرهم بلو هورفی سنه ثلث یاخمس وثلثین وار بعماته».

### عبدالرشید:

یازده دانه مسكوك مخلوط فلزی از او دیده شده كه باختلاف کمی در عبارات و اشكال

چنین ضرب شده: «عزالدوله وزین المله ابو منصور الرشید»

### فرخزاد:

مسكوكات نقره تي: بر روی: «ظفر لاله الا الله وحده لا شريك له القايم بامر الله» در طرف

دیگر «محمد رسول الله جمال الدوله كمال المله فرخ زاد»

مسكوكات مخلوط: بر روی: «عدل جمال الدوله ابو شجاع فرخ زاد».

### ابراهیم:

سیزده دانه مسكوك نقره او ملاحظه شده كه در خوانا ترین آن چنین خوانده میشود در يك

رو: «لاله الا الله وحده لا شريك له القايم بامر الله ملك الا سلام نصیری».

در روی دیگر: «الله ملك لله محمد رسول الله السلطان الاعظم القاهر الملوك سيد السلاطين

ابراهیم».

مسكوك مخلوط: چهاردانه آن ملاحظه شده از مسكوك نقره کمی اختلاف داشته

و در یکی جای ضرب (لاهور) نیز قيد شده است.



مسعود سوم :

یازده دانه مسکوک فلزی مخلوط او مشاهده شده که در پشت و روی آن چنین ضرب زده اند:  
در رو : عدل لا اله الا الله محمد رسول الله المستظهر بالله قاهری : « در پشت :  
 ملك السلطان العادل مولی السلاطین نظام الدین مسعود » در باقی نیز همین عبارات باختلاف  
 مختصری خوانده میشود .

ملك ارسلان :

يك مسكوك مخلوط ازو دیده شده که جمله ذیل در آن خوانده میشود : « بها السلطان  
 الا عظم ملك ارسلان » .

بهرام شاه :

نه مسكوك نقره ازو دیده شده که این عبارت در آن نقش است : « الله لا اله الا الله  
 المستر شد بالله عضدالدوله سنجر » در پشت : « السلطان محمد رسوا الله السلطان الا عظم بین الدوله  
 بهرامشاه » در پنج مسكوك مخلوط او که دیده شده چنین نوشته اند: « عدل السلطان الا عظم  
 بهرامشاه »

خسرو شاه :

يك مسكوك مخلوط ازو دیده شده که در بین دایره نقطه دار چنین نوشته اند .  
 « السلطان الاعظم معز الدوله خسرو شاه » .

خسرو ملك :

هشت مسكوك مخلوط فلزی ازو دیده شد در یکی از آن چنین نوشته اند :  
 « السلطان الا عظم سراج الدوله : « در عقب « خسرو ملك » بعضی مسكوكات دیگر نیز  
 دیده شده که در دوره غزنویها به تقلید یولهای سامانتا دیوا ( Samanta Deva ) یکی از  
 برهمن شاهیان کابل زده شده درین مسكوكات در بالای شکل سر اسپ اسم سلاطین غزنوی  
 دیده میشود این پولها ممکن است در پنجاب در زمان حکمرانی مسعود اول برادرش محمد  
 ضرب شده باشد . بعضی یولهای دیگر هم دیده شده که در آن نام مودود نقش است .

تیموری ها

تیموری ها در طلا و نقره و مس سکه زده اند روی هم رفته از ارکان مهم این خاندان  
 يك يك سکه را بطور نمونه شرح میدهم .

سکه نقره ئی نیمور :

روی سکه : سیور بیرلئی امیرغتمش تیمور کور ا کمتو .  
پشت سکه : کلمه شریفه .

سکه نقره ئی شاه رخ ضرب هرات :

روی سکه : (ضرب) السلطان الاعظم شاه رخ بهادر خلدالله ملکه و سلطانه هرات (۸۲۸)  
پشت سکه : کلمه شریفه درمیان مربع به چهار ضلع آن اسمای خلفای راشدین .

سکه نقره ئی سلطان حسین میرزا ضرب هرات :

روی سکه : السلطان الاعظم ابوالغازی حسین . بهادر سلطان خلدالله و تعالی ملکه .  
پشت سکه : کلمه شریفه درمیان سه برگت در حاشیه اسمای خلفای راشدین

هو تکی ها-

دوره هو تکی که در تاریخ کشور خود آنرا عصر نهضت قومی میتوان شمرد با زعیم ملی  
میرویس خان شروع و بعد از یک سلسله فتوحات محمود و اشرف در ایران به حادثه قتل اخیر اندک  
تمام می شود . خود میرویس خان چون بصورت رئیس ملی حکومت نموده سکه ضرب کرده  
مسکوکات اعلیحضرت محمود و اشرف قرار ذیل است :

محمود ۱۱۳۷-۱۱۳۵ هجری

سکه نقره ئی : روی سکه : در میان مربع : لاله الا الله محمد رسول الله در حاشیه  
ابابکر - عمر - عثمان - علی

پشت سکه : سکه زد از مشرق ایران چوقرص افتاب

شاه محمود جهانگیر سیادت انتساب

چند آیات ذیل را هم به مسکوکات او نسبت میدهند .

فرو رود به زمین ماء و افتاب منیر

زرشک سکه محمود شاه عالم گیر



دین حق را سکه بر زر کرد از حکم اله

عاقبت محمود باشد یاد شاه دین پناه



اشرف :

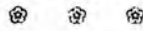
سکه طلا ضرب اصفهان .

روی سکه : لا اله الا الله محمد رسول الله (محمد) .

پشت سکه : به اشرفی اثر نام آنجناب رسید

شرف ز سکه اشرف به افتاب رسید

ضرب اصفهان



سکه نقره :

روی سکه : دست زد بر جلالة اشرف شاه

بود تعبیر سکه داد کنکا .

پشت سکه : جلوس میمنت مانوس در دار السلطنة اصفهان « ۱۱۳۷ »

نوع دیگر سکه نقره :

روی سکه : لا اله الا الله محمد رسول الله

پشت سکه : ز الطاف شاه اشرف حق شعار

بر نقش شد سکه چار یار

ضرب اصفهان



چون از روی تاریخ و حتی وقایع از ادخا افغان هم در همین عصر واقع شده است به شرح سکه اومی پردازیم .

از ادخا ۱۱۶۹ - ۱۱۶۶ هجری

سکه نقره ضرب تبریز

روی سکه : لا اله الا الله محمد رسول الله

پشت سکه : تا که آزاد در جهان باشد سکه صاحب الزمان باشد

ضراب خانه های شاهان درانی

چون در اثر يك سلسله کشور کشائی ها قلمرو امپراطوری درانی خصوصاً بطرف هند خلی ها وسعت یافته و دامنه آن از مشهد تا سواحل شرقی دریای گنگا و از رود آمو تا دلتای سند انبساط داشت شاهان این دودمان به تمام نقاط متصرفه امپراطوری خود سکه زده اند و مسکوکات خودشان نشان میدهد که ایشان تقریباً در تمام شهرهای معروف افغانستان و خراسان و هند ضراب خانه داشتند چنانچه روی هم رفته تعداد ضراب خانه ها به ۲۷ میرسد .

قلمرو افغانستان :

درانی ها در حوضه خاك افغانستان فعلی در هرات ، بلخ ، قندهار ( احمد شاهی ) کابل

سکه زده اند به این تفصیل که در هرات احمد شاه بابا ، تیمورشاه ، شاه زمان شاه محمود و کامران ، درقندهار احمد شاه بابا ، سلیمان ، تیمور ، همایون ، زمان ، محمود ، (دفعه اول) قیصر شجاع ، (دفعه دوم) محمود (دفعه دوم) ایوب شجاع (دفعه سوم) فتح جنگ ، دربلخ تیمورشاه ، در کابل احمد شاه بابا ، سلیمان ، تیمور ، زمان ، محمود (دفعه اول) قیصر ، شجاع (دفعه دوم) محمود (دفعه دوم) ایوب ، شجاع (دفعه سوم) فتح جنگ سکه زده است .

شهرهای که در آن سکه ضرب زده میشد چه در داخل خاک افغانستان و چه در نقاط متوجه امپراطوری اغلباً به صفات میزه یاد میشدند چنانچه بلخ بصفت «ام البلاد» . قندهار «اشرف البلاد» هرات « جایگاه راحت سلطنت .» و غیره .

### در ایران :

درانی هادرخاک ایران کنونی هم در یکی دو جا سکه زده اند اعلیحضرت احمد شاه بابا در سال های بین ۱۷۴۸-۱۷۵۰ع خراسان را فتح نموده و پسر او تیمورشاه در مشهد متولد شده است . اعلیحضرت احمد شاه و تیمور شاه هر دو در مشهد سکه زده اند . علاوه برین اعلیحضرت تیمور شاه در «خوی» هم سکه زده است . محل اخیرالدگر را در غرب ایران در نقطهئی که خیلی ها از دائره نفوذ تیمورشاه دور بود تعیین نموده اند .

### در هند :

چون سیر فتوحات درانی ها بیشتر متوجه خاک هند بود بیشتر از ۲۰ ضراب خانه درانجا داشتند و در ۲۰ شهر مختلف هند سکه زده اند . ضراب خانه های درانی ها در هند از پشاور و دیرجات و دیرو به کمر و حیدرآباد سند ، و تانه که در حوضه سند واقع است گرفته تا انواله ، بارلی ، فرخ آباد ، مرادآباد ، نجیب آباد ، در سر زمین ماورای جمناکنگ انبساط داشت این شهرها متعلق به کسانی بود که در جنگ «یانی پت» با اعلیحضرت احمد شاه با متحد بودند ، نا گفته نماند که بعضی از دارالضرب های هندی هم بصفت میزه یاد میشدند مانند سرهند «جایگاه امنیت» کشمیر «جایگاه راحت سلطنت» ، بهاوالپور «خانه مسرت» و غیره چون ضراب خانه های درانی ها در هند متعدد و دانستن موقعیت و خصوصیات هر کدام آن برای هر فرد افغان ضروری است مختصراً به تذکار موقعیت و خصوصیات جغرافیائی و تاریخی هر یک می پردازیم (۱)

اتک : محل مشهور و مستحکمی است در کنار شرقی ساحل اندوس قلعه اتک را اکبر امپراطور هند ساخته و در همین جا پول مسی بضر برسانیده است اعلیحضرت احمد شاه بابای درانی شمال غرب پنجاب را در ۱۱۶۵ هجری به افغانستان ملحق کرد اعلیحضرت احمد شاه و تیمور شاه

(۱) از مقدمه کتلاک مسکوکات پنجاب موزیم لاهور اتخاذ و اختصار شده است

مسکوکات طلا و نقره درانک ضرب کرده اند .

احمد پور : احمد پور مرکز قدیم ایالت بهاولپور است در اینجا بنام محمود شاه سکه ضرب زده شده اما نوع ضرب آن خوب نیست و چنین تصور میرود که بعد از وفات محمود بنام او ضرب زده شده باشد .

انواله : شهری است در «روهیلکند» نجیب الدوله که از متحدین اعلیحضرت احمد شاه در جنگ «پانی پت» بود مسکوکاتی در اینجا بنام اعلیحضرت احمد شاه سکه زده که بسال ۱۱۷۳ و ۱۱۷۴ سنه خورده است کما میایی اعلیحضرت احمد شاه در جنگ «پانی پت» شکست مراسته هند ، اشغال دهلی و شکست شاه عالم مغل در ۱۱۷۳ (۱۷۶۰ع) قشون درانی را به ماورای رود جمن و حوضه گنگا رسانیده و متحدین زیادی برای اعلیحضرت احمد شاه فراهم کرد چنانچه همین متحدین مدتی در انواله - برملی - فرخ اباد - مراد آباد بنام اعلیحضرت احمد شاه سکه زده اند .

بریلی : شهر عمده «روهیل کند» است . نجیب الله متحد اعلیحضرت احمد شاه در سال های ۱۱۷۳ و ۱۱۷۴ بنام اعلیحضرت موصوف سکه زده است .

بهاولپور : یکی از نقاط مهم تجارتهی است که روی راه کاروان روین کابل و دهلی واقع است . مال التجاره تی که از کابل بطرف دهلی فرستاده میشد از ملتان ، بهاولپور - «صورت کر» - بهتر میگذشت و اگر کاروان ها قصد سند میداشت از بهاولپور منحرف میشد در سال ۱۷۸۸ اعلیحضرت تیمور شاه شخصاً نواب بهاولپور را مغلوب نموده . بعلاوه اینکه از وخساره جنگ گرفت هر ساله خراج ده کابلش ساخت . شاه محمود در هر دو دفعه سلطنت خود و شاه شجاع در دفعه دوم سلطنت خود در بهاولپور طلا و نقره سکه زده اند و آنجا را «دارالسرور» خوانده اند .

### بهبکر :

جزیره مستحکم «بهبکر» بین «شکر» و «رهری» واقع است و یکی از نقاط زیبای اندیس است که در زمان قدیم کلید سند محسوب میشد . اعلیحضرت احمد شاه در «بهبکر» مسکوکات طلا ضرب زده و دو نوع آن بدست آمده یکی که در سال ۱۱۶۸ سنه خورده فرد عادی مسکوکات اعلیحضرت احمد شاه در آن دیده میشود در رقم دومی جمله «احمد شاه در دران» در وسط و دور آن فرد معمولی ضرب زده شده است و سنه آن ۱۱۷۷ است نمونه مسکوکات سال هفتم و هشتم سلطنت اعلیحضرت احمد شاه در سالهای بعد در اینجا عوض شده جمله «احمد شاه در دران» در میان گل برگ نما در وسط و دور آن دور آنرا فرا گرفته است . این نمونه در دیر - دیرجات - ملتان - کابل هم معمول معروض بوده است . تیمور شاه



در بهکهر بقسم نایب الحکومه بنام پدر خود سکه زده و در زمان شاهی خود سکه طلا و مس در اینجا بضر ب رسا نیده است . اعلیحضرت شاه زمان ، شاه محمود ( دفعه اول ) شاه شجاع ( دفعه دوم ) شاه محمود ( دفعه دوم ) در اینجا سکه بضر رسانیده اند .

### پشاور :

پایتخت زمستانی شاهان درانی بوده و مخصوصاً شاه شجاع به آن علاقه زیاد داشت . در اینجا اعلیحضرت احمد شاه ، سلیمان شاه ، تیمور شاه ، زمان شاه ، شاه محمود ( دفعه اول ) شاه شجاع ( دفعه دوم ) شاه محمود ( دفعه دوم ) ایوب شاه سکه های مختلف طلائی ، نقره‌ئی ، مسی ضرب زده اند .

و تايك اندازه اين سکه قیافه مسکوکات مغلی را اختیار کرده است . سکه های اعلیحضرت احمد شاه در پشاور از روی نمونه و شکل به سکه های مغل قریب تر است چنانچه بعضی مسکوکات مسی فرق نمیشود که از اعلیحضرت احمد شاه درانی و یا از احمد شاه بهادر مغل است . مسکوکات طلائی و نقره‌ئی اعلیحضرت تیمورشاه در پشاور بیشتر به نمونه وسیک مسکوکات احمد شاه بابا و سلیمان شاه بضر رسیده . شاه محمود در سال های ۱۲۱۶ - ۱۲۱۷ - ۱۲۱۸ در اینجا سکه زده .

### ننه :

بندری است در دلتای اندوس و اولین شهر سند است که مورد حمله اعراب در قرن ۸ قرار گرفت . در اینجا اعلیحضرت احمد شاه و تیمورشاه هر دو سکه زده اند و سکه های نقره‌ئی ایشان بدست آمده است .

### دیره :

ضرابخانه دیره شهر سرحدی دیره غازی خان و در غرب اندوس واقع بود . اعلیحضرت احمد شاه بابا در ۱۱۷۰ سکه های طلا نقره در اینجا ضرب زد . شهزاده تیمور پیش از پادشاهی در زمان نایب الحکومگی خود هم در اینجا بنام پدر سکه زده است . اعلیحضرت تیمورشاه در زمان پادشاهی خود در دیره به تاریخ های مختلف سکه بضر رسانیده است و چندین صد آن از بهاولپور بدست آمده است . اعلیحضرت زمان شاه در سالهای اول و دوم و سوم سلطنت خود سکه های طلائی در اینجا ضرب زده است . شاه محمود در دوره اول سلطنت خود در سال های اول و دوم سکه نقره‌ئی در اینجا بضر رسانیده است . هکذا شاه شجاع هم در دوره دوم سلطنت خود در دیره سکه زده است .

دیر جات :

دیر جات عبارت از قطعه اراضی رسوبی است که بین سلسله کوه سلیمان ورود اندوس افتاده و چون سه دیره غازی خان (گجرات سفلی) و دیره اسماعیل خان و دیره فتح خان (گجرات علیا) را دربر میگیرد مجموع اراضی به دیر جات موسوم شده است. در اینجا اعلیحضرت احمد شاه بابا، تیمورشا، زمان شاه، شاه محمود (دفعه اول) شاه شجاع (دفعه دوم) شاه محمود (دفعه دوم) سکه زده اند مسکو کات دیر جات اعلیحضرت احمد شاه کم یاب و صورت ضرب آن چندان خوب نیست بهر حال اعلیحضرت موصوف در اینجا طلا و نقره سکه زده و محل ضرب (دیر جات) و (دیره جات) نوشته شده است، سکه طلائی اعلیحضرت تیمور شاه هم کمیاب است ولی سکه نقره نئی ایستان زیاد است زیرا از ۱۱۹۲ به بعد تا اخیر دوره سلطنت خویش سکه زده است در ۱۲۱۱ شاه زمان سکه طلائی مقبولی در اینجا سکه زده است، وزن سکه نقره نئی تیمور شاه ۱۷۱ نخود از شاه محمود ۱۷۰ و از شاه شجاع ۱۷۰ و ۱۷۱ نخود وزن دارد.

سند :

اگر چه اعلیحضرت احمد شاه افتد او نفوذ کاملی در سند داشت ولی سکه در اینجا ضرب نکرده است و این علاقه را ذریعه پسرش تیمور به عنوان نایب الحکومه اداره میکرد اعلیحضرت تیمور شاه یک دفعه ذریعه مدد خان و دفعه دیگر شخصاً به سند حمله نمود. و تا شکار پور پیش رفت و آنجا را تیول خود ساخت شاه زمان هم بر این قسمت حا کیمت داشت ولی از ملتان پیش رفت. شاه شجاع در ۱۲۱۸ هجری باقشون زیادی به سند حمله نموده و تالار کان پیش رفت نمود، بواسطه دوری این ولایت سایر درانی ها در اینجا نفوذ نیافتند و جز اعلیحضرت تیمور شاه کسی دیگر از این خانواده در اینجا سکه نزد مسکو کات اعلیحضرت موصوف در سند سه نوع مختلف دارد.

سرهند :

شهر قدیم سرهند از نقطه نظر عسکری روی شاه راه لاهور و دهلی در حصه کینجاب از سایر حصص هند جدا میشود موفقیت مهمی را اشغال کرده بود، ده ماه بعد از قتل نادر افشار اعلیحضرت احمد شاه این محل را متصرف شد، مسکو کات اعلیحضرت موصوف که در اینجا بضر رسیده ۶ حمله درانی را پیش و بعد از جنگ معروف «یانی پت» یادآوری میکند که تاریخ آخرین آن به ۱۱۷۶ مصادف است.

دهلی :

اعلیحضرت احمد شاه بابا دو دفعه بر دهلی لشکر کشی نموده یک دفعه در ۱۷۵۶ (۱۱۷۰ هجری)

ودفعه دیگر چند سال بعده قشون مهارته در ماه فروری ۱۷۶۰ دهلې راتخلی نمود ولی اعلیحضرت احمدشاه درسی میلی شهر در «انوپ شهر» می بود. در ۱۷۶۱ قشون مهارته ضربه سخت تری دیده و این دفعه شهر در دست شهنشاه درانی افتاد. مسکوکات طلائی و نقره‌ئی که یادگار اشغال دودفعه دهلې بدست افغان‌ها می‌باشد از اعلیحضرت احمدشاه بابا بدست است.

فرخ آباد: فرخ آباد که مرکز صوبه نئی در ولایت اگره می‌باشد شهری است که بنای انرا نواب محمدخان غضنفر جنگ یکفر از روسای افغان قبیله بنگش گذاشته است. اعلیحضرت احمدشاه در اینجا بنام احمدشاه درانی سکه زده است.

کشمیر: مسکوکات کشمیری شاهان درانی عموماً در «سیرناگار» مرکز این ولایت بضرپ رسیده. مسکوکات طلائی ضرب اینجا کم و کمیاب است بر عکس سکه‌های مسی خیلی زیاد می‌باشد یک سکه طلائی اعلیحضرت احمدشاه که بسال ۱۱۶۷ سنه خورده بدست است و بر تنها جم افغان در سال ۱۷۵۳ مسیحی بر این دره زیبا شهادت میدهد، سائر دودمان درانی مثل سلیمان - تیمورشاه، زمان شاه، محمودشاه (دفعه اول) قیصرشاه، شاه شجاع (دفعه دوم) شاه نورالدین، شاه محمود (دفعه دوم) ایوب شاه همه در اینجا سکه زده اند.

لاهور: قشون اعلیحضرت احمد شاه درانی در ۲۲ جنوری ۱۷۴۸ مسیحی یکبار و در اپریل ۱۷۵۲ بار دوم داخل لاهور شده و آنرا جز ولایت پنجاب مربوطه امپراطوری خود ساخت و شهزاده تیمور را نایب الحکومه پنجاب و دیره جات و سند مقرر کرد. اعلیحضرت احمدشاه مسکوکات طلائی و نقره‌ئی در ۱۱۶۱ هجری در اینجا ضرب زده است. اعلیحضرت تیمورشاه و زمان شاه نیز در اینجا سکه به ضرب رسانیده اند.

مرادآباد: در مرادآباد که شهری در «رهیل کند» است اعلیحضرت احمد شاه با سکه زده است.

ملتان: در سال ۱۱۶۵ هجری بدست اعلیحضرت احمدشاه بابا فتح شده و اولین دسته مسکوکات اعلیحضرت موصوف به همین سال سنه خورده است، تیمورشاه بحيث نایب الحکومه پدر خود در سال‌های بین ۱۱۸۵-۱۱۷۰ در آنجا سکه زده سائر شاهان درانی مثل اعلیحضرت زمان شاه، محمودشاه (دفعه اول) شاه شجاع (دفعه دوم) محمودشاه (دفعه دوم) ایوب شاه در آنجا سکه زده اند.

نجیب آباد: در نجیب آباد که شهری در صوبه بیجنور ولایت اگره است نجیب الدوله خان رئیس روهیلای افغان در ۱۱۸۰ هجری بنام اعلیحضرت احمدشاه سکه زده است.



## نمونه مسکوکات شاهان درانی

اعلیحضرت احمد شاه

سکه طلا محل ضرب اتک

روى سکه : حکم شد از قادر بیچون به احمد پادشاه

سکه زن برسیم وز راز اوج ماهی تا به ماه

پشت سکه : جلوس میمنت مانوس ضرب اتک سنه ۱۵

سکه نقره : به ترتیب فوق

سکه مسی : احمد شاه پادشاه درانی فلوس ۱۱۷۰

پشت سکه : ضرب ملتان جلوس مبارک ۱۰



تیمور شاه نظام (بحیث نایب الحکومه پنجاب وسند و دیره جات

سکه طلا : ضرب دیره . بعالم یافت سکه تیمور شاه نظام ؟

روى سکه : بحکم خدا و رسول انام

پشت سکه : ضرب دیره سنه احد

مسکوکات نقره هم به نمونه فوق به ضرب رسانیده اند :

سکه مسی :

روى سکه : فلوس تیمور شاهی

پشت سکه : ضرب دیره سنه ۳



اعلیحضرت تیمور شاه

سکه طلا : ضرب اتک

روى سکه : چرخ می آرد طلا و نقره از خورشید و ماه

تا کند بر چهره نقش سکه تیمور شاه

پشت سکه : جلوس میمنت مانوس ضرب اتک سنه ۲  
 مسکوکات نقره نی هم به نمونه فوق به ضرب رسانیده اند .  
مسکوکات مسی :

روی سکه تیمور شاهی فلوس  
 پشت سکه ضرب بکهر ۱۱۹۴



### اعلیحضرت شاه زمان

#### سکه طلا ضرب اشرف البلاد احمدشاهی

روی سکه : قرار یافت بحکم خدای هر دو جهان  
 رواج سکه دوک بنام شاه زمان  
 پشت سکه : سنه ۱۲۰۹

به نمونه فوق مسکوکات نقره نی هم ضرب رسیده

#### سکه مسی :

روی سکه : زمان شاهی فلوس  
 پشت سکه : ضرب بکهر



### اعلیحضرت محمود شاه (درهرات)

#### سکه نقره ضرب هرات

روی سکه : سکه برزر زد به توفیق الله  
 خسروگیتی ستان محمود شاه  
 پشت سکه : ضرب دارالسلطنه هرات ۱۲۱۶

### اعلیحضرت محمودشاه (سلطنت دفعه اول)

#### سکه طلا ضرب اشرف البلاد احمد شاهی

روی سکه : ترتیب فوق

پشت سکه : ضرب اشرف البلاد احمدشاهی ۱۲۱۸ .  
به همین نمونه در نقره هم سکه کرده اند

سکه مسی :

روی سکه : محمودشاه غازی ۱۲۱۶

پشت سکه : ضرب کشمیر سنه احد



### اعلیحضرت شجاع الملك شاه

سکه طلائی ضرب اشرف البلاد احمدشاه

روی سکه : سکه زد برسیم وزر چون مهروما

شاه دین پرور شجاع الملك شاه

پشت سکه : دردودایره و چهارمخراب : ضرب اشرف البلاد احمدشاهی  
به همین نمونه نقره هم ضرب زده است و در یک سکه نقره می ضرب بها و البور این  
پست در روی سکه ضرب زده شده است :

سکه زد برسیم از فضل خاص کردگار

خسرو گیتی ستان شاه شجاع نامه ار

در یک سکه نقره می ضرب کشمیر فرد ذیل استعمال شده است .

سکه زد از فضل حق برسیم و زر

شاه شجاع الملك شاه بحر و بر

مسکوکات مسی :

روی سکه فلوس شجاع الملك شاهی . یاشجاع الملك شاه در درانی پادشاه نوشته شده

در پشت سکه اسم محل ضرب و سنه و شکل یک شمشیر یادوشمشیر رویهم دیده میشود .



قیصر شاه

سکه طلائی ضرب اشرف البلاد احمدشاهی

روی سکه : سیموزر در جهان بحکم اله

گشت رائج بنام قیصر شاه



پشت سکه : ضرب اشرف البلاد احمد شاهي ۱۲۱۸  
به نمونه فوق نقره هم در کشمیر سکه زده است.



### اعلیحضرت محمودشاه (دفعه دوم)

اعلیحضرت محمود شاه باردوم نیز طلا و نقره و مس ضرب زده است بیت روی مسکوکات

چنین است.

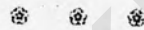
سکه دولت به زر و سیم فرود

حسن دیگر سلطان محمود



سکه بر زر زد به توفیق اله

خسروی گیتی ستان محمود شاه



### شاه نورالدین

#### سکه طلائی ضرب کشمیر

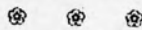
روی سکه : ضرب خطه کشمیر سنه ۲ پادشاه نورالدین یا محمود جهان.

پشت سکه : الدنیا جیفه و طالها کلاب ۱۲۲۵

این فرد را هم در بعضی سکه استعمال کرده است

سکه شد روشن ز شاه نورالدین

رائج از محمود قطب العازمین .



### ایوب شاه

#### سکه طلائی ضرب پشاور

روی سکه : شد جهان روشن ترا ز خورشید و ما

از شعاع سکه ایوب شاه

پشت سکه : ضرب پشاور جلوس سنه ۶

در بعضی مسکوکات نقرئی این فرد را استعمال نموده است

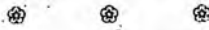
سکه شاه ایوب برزروسیم

زده تائید کردگار عظیم



کامران شاه

درهات سکه های نقرئی به ضرب رسانید



شجاع الملك (دفعه سوم)

در کابل واحمد شاهی طلا و نقره ضرب زده



فتح جنگ

سکه نقره ضرب کابل:

روی سکه: سلطان فتح جنگ یاد شاه غازی ۱۲۷۸

پشت سکه: ضرب دارالسلطنه کابل ۱۲۵۸

از شاه پورشاه هم مسکوکاتی در کابل به ضرب رسیده است.



محمد زائی ها

عصر محمد زائی ها که در تاریخ، دوره معاصر افغانستان را تشکیل میدهد دارای مسکوکات مهم

طلائی و نقرئی و مسی است و به ذکر نمونه های آن ذیلاً می پردازیم:

اعلیحضرت امیر دوست محمدخان

(۱) سکه نقره روی سکه: کمر به بست و بزدسکه بزم جهاد

امیر دوست محمد ناصرش حق باد

پشت سکه: ضرب دارالسلطنه کابل ۱۲۵۰

(۲) ? روی سکه: عروج دوست محمد به ملک و جاه کشید

دور رو اج سکه یا ینده خان رسید

پشت سکه: بمن معلوم نیست

درسکه های اعلیحضرت امیر دوست محمدخان این فرد ذیل هم دیده شده  
 شمس و قمر به سیم طلا میدهد نوید  
 وقت رواج سکه پاینده خان رسید  
 چون دفعه دوم اعلیحضرت موصوف به سلطنت میرسد این فرد را درسکه های خود نقش میکند  
 بزد زمین عنایات خالق اکبر  
 امیر دوست محمد دوباره سکه بز



### امیر شیرعلی خان

روییه های مدور و قران نقره نئی سکه زده نمونه سکه هائی که درسته ۱۲۹۲ و ۱۲۹۰  
 در کابل ضرب زده چنین است .  
 روی سکه : امیر شیرعلی ، دورادوران کلمه شریفه  
 پشت سکه : یک روییه ضرب دارالسلطنه کابل ۱۲۹۰ . اعلیحضرت امیر شیر علیخان  
 درسکه های خود بعضی افراد ذیل را نیز نقش نموده :

زمین مرحت کرد گارلم یزلی  
 ییافت سکه رواج از امیر شیرعلی



زالتغات کثیر امیر نیک ضمیر  
 امیر شیرعلی سکه زد چو بدر منیر



شد از عنایات و الطاف لم یزلی  
 رواج سکه بنا م امیر شیر علی  
 چون دفعه دوم به سلطنت میرسد این فرد را استعمال میکند .  
 سکه زد در جهان چو بدر جلی  
 با ردوم امیر شیرعلی



### امیر محمد اعظم خان

روی سکه : امیر محمد اعظم  
 پشت سکه : ضرب دارالسلطنه کابل ۱۲۸۴  
 این فرد هم در بعضی سکه های او دیده شده



چو از عنایت الطاف حق ملزم شد  
 رواج سکه بنام محمد اعظم شد  
 ❀ ❀ ❀

امیر محمد افضل خان:

این فرد را به سکه های اونسبت میدهند  
 دو فوج مشرق و مغرب زهم مفصل شد  
 امیر ملک خراسان محمد افضل شد  
 ❀ ❀ ❀

اعلی حضرت امیر شیر علی خان (بار دوم)

این فرد به ضرب مسکوکات او در دفعه دوم سلطنت اشاره میکند  
 سکه زد در جهان چو بدرجلی  
 بار دوم امیر شیر علی  
 ❀ ❀ ❀



امیر محمد یعقوب خان: سکه نقره

روی سکه: امیر محمد یعقوب ۱۲۹۶

پشت سکه: ضرب دار السلطنه کابل ۱۲۹۶

بهین ترتیب در هرات هم سکه زده است.  
 در فرصتیکه امیر محمد یعقوب خان بدست انگلیس ها بندی شد و قوای خارجی بکا بل  
 رسیده بود یکی از زغمای ملی محمد جان خان وردک که نام با شہامتش در مسئله اخراج دشمنان  
 ورد زبان خورد و پررگت است در انتظار پیدا شدن یاد شاه افغانستان چنین سکه زد:

می کنم دیوانگی تا بر سرم غوغا شود  
 سکه بر زر میزنم تا صاحبش پیدا شود  
 ❀ ❀ ❀

اعلی حضرت امیر عبدالرحمن خان:

سکه نقره: روی سکه: امیر عبدالرحمن ۱۲۹۸ (به ظفری)

پشت سکه: ضرب دار السلطنه کابل ۱۲۹۸

سکه نقره ضرب هرات:

روی سکه: امیر عبدالرحمن ۱۳۰۵

پشت سکه: ضرب دار السلطنه هرات

چون سکه های ما بعد به کثرت در بازار پیدا میشود از شرح انها صرف نظر شد



